

JÓN KALMAN STEFÁNSSON

Nyári fény, aztán
leszáll az éj

Fordította Patat Bence

Jón Kalman
Stefánsson

NYÁRI
FÉNY,
AZTÁN
LESZÁLL
AZ ÉJ

TYPOTEX

Co-funded by the
Creative Europe Programme
of the European Union

Az Európai Bizottság támogatást nyújtott ennek a projektnek a költségeihez.
Ez a kiadvány a szerző nézeteit tükrözi, és az Európai Bizottság nem tehető felelőssé
az abban foglaltak bárminemű felhasználásáért.

Sumarljós og svo kemur nóttin

Copyright © Jón Kalman Stefánsson, 2005

Published by agreement with Copenhagen Literary Agency ApS, Copenhagen.

Hungarian translation © Patat Bence, 2021

Hungarian edition © Typotex, Budapest, 2021

Engedély nélkül semmilyen formában nem másolható!

TYPOTEX VILÁGIRODALOM

ISSN 2064-2989

ISBN 978 963 493 161 4

Kedves Olvasó!

Köszönjük, hogy kínálatunkból választott olvasnivalót!

Újabb kiadványainkról, akcióinkról a www.typotex.hu

és a [facebook.com/typotexkiado](https://www.facebook.com/typotexkiado) oldalakon értesülhet.

Typotex Kiadó

Alapította Votisky Zsuzsa, 1989

A kiadó az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók

és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja.

Felelős kiadó: Németh Kinga

Főszerkesztő: Horváth Balázs

A borítót tervezte és a kötetet gondozta: Kiss Barnabás

Készült a Pauker Nyomdában

Felelős vezető: Vértés Gábor

[Már majdnem leírtuk, hogy az a falu egyetlen különlegessége, hogy egyáltalán nem különleges, de ez nem egészen igaz. Nyilvánvalóan léteznek más helyek is, ahol a házak többsége kilencven évnél fiatalabb, falvak, amelyek nem büszkélkedhetnek semmiféle olyan neves személlyel, akik a sportban, a politikában, az üzleti életben, az irodalomban vagy a bűnözésben valami kiemelkedőt vittek volna véghez. Egyvalamiben azonban, úgy tűnik, eltérünk a többi falutól: itt ugyanis nincs templom. És temető sincs. Többször is próbáltak már megfosztani bennünket ettől a különlegességtől; egy templom tagadhatatlanul rányomná a bélyegét a környezetére: a harangok tompa hangja fel tud vidítani egy orrát lógató embert, és a harangok az

örökkévalóság üzenetét hordozzák. A temetőkben fák nőnek, a fákon madarak ülnek és csicseregnek. Sólrún, az általános iskola igazgatója már kétszer is megkísérelt aláírásokat gyűjteni három dologért: egy templomért, egy temetőért és egy lelkészért. De legfeljebb tizenhárom nevet tudott összeszedni, ami nem elég egy lelkészre, hát még egy templomra, a temetőről már nem is beszélve. Természetesen mi is meghalunk, ahogy mindenki más, de sokan közülünk magas kort érnek meg, és arányaiban sehol másutt nem él több nyolcvan fölötti ember az országban, amit talán lehet a kettes számú különlegességünknek nevezni. A falu lakói közül tízen közelednek a százéves korhoz; mintha a halál megfélemedezett volna róluk, és esténként, amikor minigolfoznak az idősotthon mögötti réten, hallani a kuncogásukat. Erre a magas átlagéletkorra senki sem talált még magyarázatot, de akár a táplálkozás, akár az életszemlélet, akár a környező hegyek is az okai, ösztönösen annak tulajdonítottuk a hosszú életet, hogy milyen messze van a legközelebbi temető, és ezért vonakodtunk felírni a nevünket Sólrún aláíróívére; legbelül meg vagyunk győződve arról, hogy aki megteszi, az a saját halálos ítéletét írja alá, hogy kifejezetten hívja a halált. Ez valószínűleg teljesen ostobaság, de ha a halálról van szó, a legnagyobb képtelenség is meggyőzőnek tűnhet.

Amúgy semmi érdekeset nem lehet mondani rólunk.

Néhány tucat családi ház áll itt, a többségük közepes méretű, fantáziátlan építészek vagy mérnökök tervezték őket; különös, mennyire keveset várunk el azoktól, akik ilyen jelentős hatást gyakorolnak a környezetünkre. Van még három hatlakásos sorház és néhány szép faház a 20. század első feléből; a legrégebb kilencvennyolc éves: 1903-ban épült, és annyira korhadt, hogy a nagyobb autók lépésben haladnak el mellette. A legnagyobb épületek – a vágóhíd, a Tejüzem, a szövetkezeti bolt meg a Kötöttárugyár – közül egyik sem szép, viszont van egy csinos betonmólónk, amit ötven éve állítottak

a tengerbe, és ugyan hajók sohasem kötnek ki, mókás dolog a mólóról a vízbe pisálni, a sugár mulatságos hangot ad, amikor a tengerbe ér.

A falu nagyjából a megye közepén helyezkedik el, tőle északra, délre és keletre vidék, nyugatra pedig a tenger. Szemet gyönyörködtető végignézni a fjordon, még ha kevés is benne a hal. Tavasszal a fjord vidám és optimista gázlómadarakat vonz magához, néha kagylókat is találni a parton, de a távolban ezernyi sziget és zátony kandikál ki a tengerből, mint valami kusza fogsor – esténként a tenger fölött vérzik a nap, és olyankor a halálra gondolunk. Lehet, hogy szerinted nem egészséges a halálra gondolni, csak elrontja az ember kedvét, reménytelenséggel tölti el, árt a vérkeringésnek, de mi úgy tartjuk, hogy az embernek szó szerint halottnak kell lennie ahhoz, hogy ne gondoljon a halálra. Egyébként észrevetted már, hogy mennyi minden – akár minden – a véletlenül múlik? Lehet, hogy ez szörnyen kellemetlen gondolat, az eseményekben ritkán van akár csak egy szemernyi értelem is, és az életünk ez esetben nem más, mint céltalan bolyongás: ez az élet, amely néha mintha szétszóródna minden irányba, aztán hirtelen egy mondat közepén ér véget – lehet, hogy éppen ezért akarunk neked történeteket mesélni a falunkról és a környező vidékről.

Nem fogunk az egész faluról beszélni, nem járjuk végig házról házra, azt nem tudnád elviselni, de biztosan szó esik majd arról a vágyról, amely összeköti a nappalokat az éjszakákkal, a boldog kamionszofőről, Elisabet sötét bársonyruhájáról és a férfiről, aki a busszal érkezett; a magas Puriðurról, akit titkos vágyak fűtenek, a férfiről, aki nem tudta megszámolni a halakat, egy szemérmes lélegzetű nőről, egy magányos gazdáról és egy négyezer éves múmiáról.

Hétköznapi eseményekről is mesélünk, meg olyanokról, amelyek meghaladják az értelmünket, mégpedig vélhetőleg azért, mert nincsen rájuk magyarázat: emberek tűnnek el, az álmok életeket változtatnak meg, és a jelek szerint csaknem kétszáz éves emberek

bukkannak fel ahelyett, hogy csendben nyugodnának a helyükön. És természetesen beszámolunk majd neked az éjszakáról, amely a fejünk fölött lóg, és erejét a távoli úrből meríti, a napokról, amelyek jönnek-mennek, a madárdalról és az utolsó leheletről; valószínűleg jó néhány történetet elmesélünk, innen, a faluból kiindulva, és majd északon, egy tanyán fejezzük be; rögtön hozzá is kezdünk: jöjjön a vidámság és a magány, a mértéktartás és az esztelenség, az élet és az álom – igen, az álmok.]

A MINDENSÉG
ÉS EGY SÖTÉT
BÁRSONYRUHA

Az egyik éjszaka latinul kezdett álmodni. *Tu igitur nihil vidis?** Időbe telt, mire kiderült, ez milyen nyelven van; először azt hitte, hogy csak valami halandzsa, az álmokban sok minden megesik satöbbi. Akkoriban sok minden eléggé máshogy nézett ki a faluban, valamivel lassabban közlekedtünk, és a szövetkezeti bolt tartott össze mindent. Ő a Kötöttárugyár igazgatója volt, éppen csak betöltötte a harmincat. Minden könnyen ment neki: olyan szép nőt vett el feleségül, hogy egyeseket már a látványától különös érzés fogta el, két gyerekük született, és eláruljuk, hogy az egyikük, Davíð még szóba kerül ezeken a lapokon. Az ifjú igazgató mintha győzelemre született volna: a család a falu legnagyobb házában lakott, ő egy Range Roverrel közlekedett, az öltönyeit szabó varrta, hozzá képest mindannyian szürkék voltunk, de aztán elkezdett latinul álmodni. Végül az öreg orvos állapította meg, milyen nyelvről van szó, de ő nem sokkal később sajnos meghalt, amikor Guðjón gonosz kutyája ugatva nekiugrott, és öreg szíve azonnal felmondta a szolgálatot. Azt az átkozott kutyát rögtön másnap lelőttük, de már jóval hamarabb le kellett volna. Guðjón perrel fenyegetőzött, de aztán szerzett egy másik kutyát, amelyik még az előzőnél is rosszabbnak bizonyult; néhányan közülünk megpróbálták elütni, de túlságosan fúrge bestia volt. Az öreg orvos szinte alig tudott latinul, mindössze néhány szót meg szervek nevét, de ennyi is elég volt, amikor az igazgató felidézte neki a fenti mondatot.

* Tehát nem láttál semmit? – latin.

Azok, akik latinul kezdenek álmodni, aligha hétköznapi emberek. Angolul, dánul, németül, igen, igen, franciául, sőt még spanyolul is hasznos tudni, a világ kitágul tőlük az emberben, de a latin egészen más, annyival többet jelent, hogy nem is merjük jobban kifejezni. Az igazgató mindenestre a tettek embere volt, nem sok minden jelentett számára akadályt, mindent uralni akart maga körül, ezért hát nagyon idegesítette, hogy az álmait egy olyan nyelv telíti meg, amelyből egy szót sem ért. Egyetlen dolgot tehetett: Reykjavíkba utazott, és beiratkozott egy magántanárhoz egy két hónapos intenzív latintanfolyamra.

Nagyon elegáns, már-már démoni volt azokban az években. Reykjavíkba ment a Range Roverrel, a felesége pedig, hogy amíg ő a fővárosban van, ne erőltesse meg szép és karcsú lábait, kapott tőle egy új, automata váltós Toyota Corollát, holott fölösleges volt külön autót vásárolni neki, mert egyesek örömmel fuvarozták volna az asszonykát a falu összes utcáján, az élet minden ösvényén; szóval Reykjavíkba autózott a méretre készített öltönyében, határozott és türelmetlen képpel, magabiztos fellépéssel, azonban – ezt mi akkor persze még nem tudtuk – a bensőjében a csendes álmok szétterjedtek, mint egy széles tó, amelynek partján egy csónak várta.

k e t t ő

Örülnénk, ha kapnánk magyarázatot – vagy akár többet is – az igazgató jelentős átalakulására, sőt átváltozására. Reykjavíkba utazott, és teljesen más emberként tért vissza, közelebb került az éghez, mint a földhöz. Igen, visszajött a fővárosból, folyékonyan beszélt latinul, amivel annyira elkápráztatott bennünket, hogy nem is vetjük észre azonnal, hogy megváltozott; továbbra is a Range Roverrel járt, de a ruhái kezdtek viseltesek lenni, a hangja lágyabb lett,

mozdulatai lelassultak, és mintha ez az ember új szemeket is kapott volna. Határozott tekintete eltűnt, és a helyére olyasvalami került, amit nem tudunk néven nevezni, talán szórakozottság, álmodozás, ugyanakkor mintha mindenén átlátott volna, az életünket jellemző nyűgökön, küszködéseken és nyavalygásokon, a testsúlyunkkal, az anyagi helyzetünkkel, a ráncainkkal, a politikával, a frizuránkkal kapcsolatos aggodalmainkon. Talán mindannyiunknak a fővárosba kellett volna utaznia, hogy megtanuljunk latinul, és új szemekre tegyünk szert: a falu akkor bizonyára felemelkedett volna a földről, és fellebeg az égbe. Mi persze nem mentünk sehová, tudod, hogy van: derekasan megrekedtünk a megszokás mágneses mezejében. És éppen a megszokás, a hétköznapi álmosító mantrája szoktatott hozzá bennünket meglepő gyorsasággal az új szemeihez, a bolyhos ruháihoz, a megváltozott megjelenéséhez. Az emberek is folyamatosan változnak, új dolgok iránt kezdenek érdeklődni, befestetik a hajukat, félrelépnek, meghalnak, reménytelen követni mindezt, és hát épp elég nekünk a saját fejünkben lévő zúgás. De bő egy évvel az igazgató latintanfolyama után egy külföldi küldemény érkezett a postára, egy doboz, amelyen kilenc nyelven szerepelt a *Törékeny* felirat. Ágústa, a postahivatal egyetlen alkalmazottja annyira megdöbbsent, hogy nem merte felbontani a dobozt, és napokig kellett várunk, hogy megtudjuk, mi van benne. Ahogy nyilván el tudod képzelni, elindult a latolgatás és a találgatás, különböző elméletek merültek fel, de mind tévesnek bizonyult, mivel a dobozban csak egy könyv volt, igaz, egy régi és világszerte ismert könyv, a *Csillaghírnök*, Galileo Galilei műve. Ráadásul az eredeti kiadás, ami nem csekélység, mivel a könyv bő négyszáz éve jelent meg latinul, és egy helyen ez a mondat szerepel benne: *Hagyva a földi dolgokat, az égi vizsgálatokra adtam magamat.**

* Csaba György Gábor fordítása.

Ennél jobban nem is lehetne leírni azokat a változásokat, amelyek az igazgatónk – vagy ahogy a csomag tartalmának felfedése után valaki egy jó néhány éve meghalt, öreg különcről elnevezte: az Asztronómus – átment. Az illető ezt persze gúnynak szánta az igazgatóval szemben, de a becenév azonnal rajta ragadt, a gúnyos él viszont hamar lekopott róla. Igazság szerint a felesége beszélt nekünk a könyvről, úgy tűnt, hogy ő sokkal inkább szükségét érzi, hogy minél többünknek elmesélje, mennyire megváltozott a férje, és higgy nekem: sokan kíváncsian hallgatták. Az asszony gyakran használt fekete rúzszt, és ha láttad volna a zöld pulóverében!; annyira gyönyörű, annyira vonzó volt, befészkelte magát az álmainkba, és némelyünket szabályszerűen megbabonázott, például az akkor már az ötvenhez közeledő Simmit, aki agglégény volt, nagy lókedvelő, tizenkét ló tulajdonosa, és akiben néha felmerült az elköltözés gondolata, hogy az élete valamiféle egyensúlyba kerüljön. Simmi mindennap kilovagolt, és nemritkán látták elhaladni a nő háza előtt, abban reménykedve, hogy megpillanthatja, akár csak egy szemvillanásnyira is. Aztán egyik nap Simmi felnyergeli pej lovát, elindul, és látja, hogy a nő gyors léptekkel elhagyja a házat.

Először tett egy nagy kerülőt, hogy szemből lovagoljon felé; találkozta, és a nő a fekete ajkával, finom arcával, vörös hajával, könnycsepp alakú orrával, kékséges szemével, lobogó szárnyú kabátja alatt a zöld pulóvert viselve, oly gyönyörű volt, mint egy látomás, és senki sem tudja, hogy történt, de Simmi, ez a gyakorlott lovas, leesett a lóról. A szépség dobott le a nyeregből, mesélte később, de egyesek szerint egyszerűen levetette magát a lóról, kétségbeesésében vagy egy hirtelen jött, őrült ötlet miatt. Eltörte a combcsontját, megsérült a csuklója, és ott feküdt a földön. A faluban nem volt orvos, az öreg doktor három nappal korábban halt meg – az a kurva kutya, az a szemét Guđjón! –, és esély sem volt rá, hogy egy héten belül új érkezzen; addig is meghagyták nekünk, hogy vigyázzunk magunkra,

a szívbetegék őrizték meg nyugalmukat, erre Simmi leesik a lóról. A nő odaszaladt hozzá, elsősegélyt nyújtott szegénynek, a szeme mindennél kékebb. Felmerült, hogy Reykjavíkba küldjék kórházba, de nem igazán kedveljük a felhajtást és a húhót, így az állatorvos ugrott be, és egész jól helytállt: Simmi ma épphogy egy kicsit biceg. Azok a percek, amikor az Asztronómus felesége fölé hajolt, és az arcába lehelte édes és langyos illatát, Simmi életének legszebb és legdrágább pillanatai, amelyeket újra meg újra felelevenít. Az viszont nem valószínű, hogy a nő is gyakran visszagondol az esetre, mivel épp előtte tudta meg, hogy a férje eladta a Range Róvert és a Toyotát, Galileo Csillaghírnökéért. Az Asztronómus mindezt magától értetődőnek vette, még csak meg sem beszélte vele, és ez volt az egészben a legrosszabb; a feleség örjöngve rohant ki az utcára, annyira kétségbeesetten, hogy levegőt is alig kapott, és amikor épp darabokra hullott körülötte a világ, megjelent ez a lovas...

Nyilván elszakad valami az emberben, például a szív húrja, amikor az, akiről azt hiszi, hogy úgy ismeri, mint a tenyerét, akibe beleszeretett, akivel összeházasodott, akitől gyerekei születtek, akivel közös otthona lett, közös emlékei, egyszer csak idegen emberré válik. Bizonyos értelemben ostobaság azt állítani, hogy úgy ismerünk valakit, mint a tenyerünket, mindig vannak félreeső zugok a sötét árnyékban, akár egész lakásnyiak, de mindegy is: a nő egy aránylag fiatal férfihoz ment hozzá, akinek nagy befolyása volt a helyi közösségre, a falu tartópilléréhez, aki hatást gyakorolt az életünkre, akinek az irányítása alatt egy kevés kilátással kecsegtető vállalkozás is fellendült és hasznot hozott, egy példaképhez, aki reményt és horgonyt jelentett, és aki egyik pillanatról a másikra elkezd latinul álmodni, elmegy Reykjavíkba megtanulni a nyelvet, új szemekkel tér haza, egy évvel később pedig eladja az autóját, hogy meg tudjon venni régi könyveket. Ehhez képest semmiség, hogy valaki leesik a lóról – és még csak a kezdet kezdetéről beszélünk. A napok keleten keltek és nyugaton

nyugodtak le, az Asztronómust már alig lehetett látni a Kötöttárugyárban, Ágústa pedig kézbesített újabb küldeményeket a házukhoz; némelyiken kilenc nyelven szerepelt a *Törékeny* felirat.

Három vagy négy héttel az után, hogy az itáliai Galileo megszabadította a házaspárt a két autótól, az Asztronómushoz egy annál is régebbi könyv érkezett, *Az égi pályák körforgásairól* Kopernikuszról, amelyet 1543-ban nyomtattak. Egy vagyonba került, az ára kis híján elérte a családi házét, de a feleség türelme, amit sokan nagyon hiányolnak, akkor fogyott el végleg, amikor a férj kézhez kapta Johannes Kepler műveit eredeti, tizenhetedik századi kiadásban: a *Rudolf-táblázatok*, a *Világok harmóniája* és *Az álom – posztumusz mű a holdbéli csillagászatról*. Még az előtt, hogy ezek a művek megérkeztek volna a postahivatalba, sokan próbáltak az Asztronómus lelkére beszélni: a bankigazgató, a megyei kormányzó, a körzeti megbízott, az iskolaigazgató, a Kötöttárugyár alkalmazottainak képviselője. Azt kérdezték tőle: mit művelsz az életetekkel?; könyvekbe hajítod, kiüríted a bankszámlákat, elveszíted a házadat, lassan elveszíted az életedet, térj észhez, jó ember! De hiába, az Asztronómus csak nézett rájuk az új szemével, mosolygott, mintha sajnálná őket, és mondott valamit latinul, amit senki sem értett. Szükségtelen beszámolni neked a folytatásról, azóta csaknem tizenöt év telt el, mára nagyjából háromezer könyvet gyűjtött össze; a számuk egyre csak gyarapodik, a kis ház minden falát elfoglalják, sok közöttük a latin nyelvű – többségükért a szépséget, a kényelmet és a családi életét áldozta fel.

Nem sokkal az után, hogy Ágústa átadta a Kepler könyveit tartalmazó csomagot, a feleség a fővárosba költözött a lányukkal, Davíð viszont az apjával maradt, aki megvette a falu központja melletti két-szintes faházat, amely üresen állt azóta, hogy az öreg Bagga meghalt az ágyában, amit senki sem vett észre mindaddig, amíg meg nem fordult a szél, és nem kezdte el a búzt a Tejüzem felé fújni – a kis falvakban is létezik magány. A ház egy öreg, rozzant, félig vak és

haldokló lóra hasonlított, de miután az Asztronómus megvette, kicseréltette a korhadtt deszkákat, a törött ablakokat – képzeld el, ha ugyanilyen könnyedén fel lehetne újíttani egy rothadó világképet, egy haldokló kultúrát –, és kívülről koromfeketére festette; csak három falon és a tetőn hagyott néhány fehér pöttyöt. A pöttyökből azok a csillagképek állnak össze, amelyekért a leginkább rajong: a Göncöl-szekér, a Fiastyúk, a Cassiopeia és az Ökörhajcsár. A negyedik fal teljesen fekete, nyugatra, a tenger felé néz, és a világ végét jelképezi. Nem valami vidító látvány, de legalább az úttal ellentétes oldalra néz. A déli völgy felől érkezve legelőször ezzel a házzal lehet találkozni a faluból: nappal olyan, mintha az éjszakai égbolt egy darabja hullott volna a földre és a falura. A ház tetején van egy nagy, nyitható ablak, késő este onnan bújik elő egy távcső, egy szem, amely távolságot, sötétséget és fényt szív magába. Az Asztronómus most egyedül lakik a házban – Davíð tizenhét évesen leköltözött a faluba –, és néha azt hallgatja, ahogy a téli sötétség a házak ablakainak feszül.